

изтръгва човека от този „блян зловец“ („Блян в стара черква“) и го връща в днешния ден; или Азът остава с мълчаливата среща с последния български цар, който не пита какво е (о)станало след него, може би за да не бъде утешаван, а просто изчезва, тъй като сякаш му е достатъчно да пробуди емоции, да предизвика мисли у човека. Духът, сянката изчезва – човекът излиза от „таз гробница студена“, връща се в живота, излиза от тъмнината (тъмницата) и вижда синия свод, слънцето, обливащо душата му с възторг, и усмихващата се в зеленото поле нова столица („Боянската черква“). Особено последните две стихотворения са подчертано вгледани в черквите, т.е. в местата, където могат да се срещат живи и мъртви, да се доближават и да се изживяват едно друго различни времена и т.н.

Така с годината на издаване остава свързан само предговорът и в литературно-исторически план именно той се утвърждава като представителен, засенчващ, дори маргинализиращ лирическите текстове. Именно предговорът поставя книгата *при Царевец* (обяснява как могат да бъдат четени и интерпретирани-оживявани знаците на и от миналото), извисява я там, възлага ѝ епопейни амбиции, разполага я в голямата и сложна тема „ИСТОРИЯ“, мислена като обобщение на десетилетен опит, но и на едно последно десетилетие – първото на ХХ в. Именно предговорът ангажира Вазовата книга с другите, появили се през 1910 г., важни български книги. Иначе казано, чителят е провокиран не само и дори не толкова да потъне в легендното, колкото е предупреден за необходимостта да удържа в съзнанието си различните времена, да отчита различните говорения (нелирическо/предговор и лирическо/балади и поеми) и по този начин – съзнателно или не, е поставен в една усложнена (модерна/немонолитна) ситуация. Защото ако за младите поети, както ги вижда Вазов, е характерно бягство от света „тук“ и „сега“ в неразбираемостта, самият народен поет осъществява своето бягство от света „тук“ и „сега“ в разбираемостта на разказаните не толкова непознати, колкото сякаш нежелани или пренебрегвани от големия исторически разказ на и за миналото хора и събития. И ако се погледне книжовният контекст на годината и от множеството книги се обърне внимание само на станалите канонни творения на Пенчо Славейков и Яворов („На Острова на блажените“ и „Подир сенките на облаците“), струва ми се, веднага става ясно, че Вазов сочи на своите читатели *островът* „Царевец“, островът, наречен българско минало, с неговите слави, драми, трагедии и травми, което е толкова непознато, колкото и островът на блажените; той тласка читателя си да се вглежда и вслушва в едни други *сенки* – тези на предците, а не да се изгубва след сенките на облаците.

„Защото – това е една истина – ние още не познаваме историята си.“ Тази популярна теза на Вазов за съжаление е станала обект на популярни и популистки интерпретации и инструментализирания. Без да бъде идеализирано подхождането на Вазов към миналото, при него, струва ми се, познаването е свързано не с научаване, а с размишляване. Но сходно (като посока на обработване) свиване на смисли сполита и апела на Паисий историята да бъде четена не само за да бъде научена, но за да бъде узnavана.

Тук ще си позволя само да отбележа в скоби, че в излязата през 1922 г. „Литературна история на чехословаците, южните славяни и българите“ д-р Йозеф Лео Зайферт пише: „Съвсем нови и разнообразни мотиви открива неговата сбирка „Легенди от Константинопол“, в която той във великолепно видени